

УДК 37.018.26202

Сінельнікова Н. О.

ПЕДАГОГІЧНА КУЛЬТУРА БАТЬКІВ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ

А Розкриття значення педагогічної культури батьків для ефективного виховання дітей, вивчений і систематизований досвід вітчизняних і зарубіжних науковців щодо оптимізації процесу формування педагогічної культури батьків. Сконцентрована увага на необхідності активної співпраці навчальних закладів із батьками задля корекції та формування їхньої педагогічної культури. Висвітлені сучасні інформаційні джерела, що можуть сприяти підвищенню педагогічної культури батьків.

Ключові слова: батьки, педагогічна культура, структурні компоненти, знання, емоційні прояви, практичні вміння, дитина, сімейне виховання.

Актуальність проблеми. Бажанню людини до самовдосконалення немає меж, особливо, коли це стосується сімейних взаємовідносин. В епоху постійних змін, доступності та перенасиченості інформації, зі втратою певних моральних і духовних цінностей важливого значення набуває педагогічна культура батьків. Саме вони як перші вихователі та наставники своїх дітей мають володіти чималим арсеналом знань, умінь, моральних якостей, досвідом і постійним прагненням до самовдосконалення. Замало використовувати щось одне з переліченого, потрібно вміло володіти всім та одразу. Лише за таких умов можливе успішне виховання дітей.

Батькам необхідно усвідомити потребу у ліквідації педагогічної безграмотності, корекції своєї поведінки, постійному підвищенні психолого-педагогічних знань, вони мають стати активними учасниками життя дитини. Така спрямованість забезпечить перетворення сімейного виховання на цілеспрямований, успішний процес ефективного виховання дитини.

Метою статті є розкриття особливостей підвищення та формування педагогічної культури батьків задля ефективного виховання дітей.

Аналіз наукових досліджень. Серед науковців, які досліджують педагогічну культуру батьків, виокремлюємо Т. Ф. Алексеєнко, Н. В. Вахняк, Ю. А. Гладкову, Ю. В. Грицькову, І. С. Деснову, А. І. Конончук, М. М. Недвецьку, В. О. Сухомлинського, Н. В. Стаднік.

Про необхідність оволодіння батьками педагогічною культурою неодноразово наголошував видатний педагог-новатор В.О. Сухомлинський. Він зазначав, що якщо батьки не будуть спрямовувати свою діяльність на оволодіння педагогічною культурою, то це може призвести до девіантної поведінки дитини, до відсутності впливу на неї, вони можуть зіткнутися з байдужістю, холодністю з боку дитини. Науковець стверджував, що процес оволодіння батьками педагогічною культурою може тривати роками, адже вона потребує постійного шліфування та самовдоскона-

лення [12, с. 433]. Ця проблема існувала давно, адже мало хто з батьків уміє та знає як правильно виховувати дітей, формувати їхній характер, впливати на здібності, поведінку, звички. Однак з кожним роком ця потреба зростає. Суспільство потребує нагальної переоцінки своєї культури, вихованості та освіченості. Без цих складових неможливо сприяти розквіту нації та країни.

Зазначена проблема порушувалася у дослідженні Н. В. Вахняк. Науковець розкрила характеристику батьків з високим рівнем педагогічної культури. На думку фахівця, вона полягає у володінні ними ґрунтовними та глибокими психолого-педагогічними знаннями з бажанням до постійного їхнього збагачення, систематичним вихованням дітей із орієнтацією на їхні індивідуально-вікові особливості, творчій реалізації комплексу здобутих знань у процесі сімейного виховання. Такі батьки є відповідальними за виховання своїх дітей і мають активну життєву позицію [2, с. 16].

За М. М. Недвецькою, педагогічна культура батьків розглядається як складова загальної культури людини, в якій відображений накопичений людством досвід із сімейного виховання, рівень педагогічної спрямованості, який відображає міру зрілості батьків як вихователів і проявляється в процесі виховного впливу на дитину [9, с. 64]. Це визначення демонструє соціально-педагогічний контекст педагогічної культури батьків, адже в ньому наголошено на важливості перенесення соціального досвіду на власні сімейні відносини у вихованні дітей [11, с. 283].

Ю. А. Гладковою визначене особистісне спрямування педагогічної культури батьків – інтегративне утворення, що становить єдність цінностей, діяльнісних проявів, сутнісних сил особистості батьків, спрямованих на творчу реалізацію процесу виховання і розвитку дитини в сім'ї [3, с. 10].

Т. Ф. Алексеєнко розглядає педагогічну культуру батьків як підґрунтя виховного досвіду кожної людини, що виявляється у ставленні дорослого до дитини, оцінюванні її поведінки під час спільної діяльності та спілкування з нею [1, с. 19]. Серед

компонентів педагогічної культури батьків ученою виокремлені психолого-педагогічні знання, навички та вміння догляду за дітьми, культуру педагогічного впливу тощо.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку суспільства важливим є не лише володіння потрібними знаннями (із психології, педагогіки, фізіології, гігієни тощо), але й уміння доцільно, ефективно та об'єктивно їх застосовувати, враховувати власні помилки у вихованні та ліквідувати їх, тобто критично підходити до їхнього підбору задля застосування у власному досвіді. Адже у формуванні педагогічної культури неможливо обійтися без урахування досвіду виховного впливу на дитину та постійного прагнення до самовдосконалення. У батьків має формуватися пізнавальний інтерес до особливостей психофізіологічного розвитку дитини та врахування цих особливостей у процесі виховання. Їхня педагогічна культура відображається у творчій виховній діяльності, спрямованій на формування та розвиток гармонійно розвиненої, культурної, духовно збагаченої особистості дитини.

Характеризуючи структуру педагогічної культури батьків, зазначимо, що провідними її компонентами є знання – із психології, педагогіки, гігієни, анатоми-фізіології тощо, творча реалізація здобутих знань на практиці, високий рівень духовності та моральності, вміння та навички ефективної взаємодії між дітьми та батьками, культура педагогічного впливу, активна життєва позиція, прагнення до постійного самовдосконалення себе як вихователя своїх дітей.

Оволодіння педагогічною культурою є необхідною складовою формування батьків як успішних вихователів. Вони мають знати та керуватися основними постулатами виховання, що допоможуть інтенсивно розвиватися та створювати сприятливі умови для розвитку індивідуальності дитини і т. п. Основними серед них є: врахування культури харчування дітей молодшого шкільного віку; важливість значення фізичного здоров'я та потреби у фізичній активності дітей; необхідність у постійному спілкуванні з дитиною; навчання її управляти своїми емоціями; розкриття ролі посмішки та позитивного мислення для дитини; врахування здібностей та інтересів дитини, оскільки саме молодший шкільний вік є сенситивним періодом формування багатьох пізнавальних, моральних, естетичних і рухових здібностей [8, с. 38].

У формуванні досліджуваного феномену значна роль відводиться навчальним закладам, що потребує створення певних взаємовідносин. Задля формування педагогічної культури необхідно встановити між вихователем і батьками позитивні міжособистісні відносини на засадах активної комунікації, враховувати принципи позитивного ставлення до особистості та індивідуалізації [6, с. 72]. Саме на цих засадах можливо долучитися до активного виховання дитини, спрямовувати та корегувати відносини та поведінку батьків таким чином, щоб виховувати гідних громадян своєї держави.

Задля підвищення педагогічної культури батьків навчальні заклади мають проводити активну

робота з просвітницької діяльності, консультації, тренінги, батьківські лекторії, брейн-ринги, круглі столи, ділові ігри тощо [2, с. 21]. Ефективними є й такі форми та методи педагогічної просвіти батьків: бесіди, батьківські збори, відкриті уроки, педагогічні практикуми, семінари, диспути, дні відчинених дверей, батьківські дні, конференції, демонстрації фільмів на педагогічні теми, вечори запитань та відповідей тощо [5, с. 155].

Тематика виступів, пропонує батькам, має відповідати сучасним проблемам розвитку сімейних відносин. Виступи мають будуватися таким чином, щоб зацікавлювати, спонукати батьків до самостійного вивчення та впровадження відмінних від їх звичайних методів і форм взаємодії з дітьми. Здебільшого сучасні батьки не визнають чи просто не бачать тих проблем, які існують у взаєминах з їхніми дітьми, однак робота вчителя покликана сприяти корекції та допомозі таким батькам у вихованні. Проте не варто забувати, що педагогічна культура здебільшого підвищується та формується за рахунок самоорганізації, самоосвіти, самовиховання батьків.

Дієвим також є залучення педагогів-новаторів, учителів, які володіють передовим педагогічним досвідом, психологів, медиків, юристів, наукових, громадських діячів, відомих людей, які можуть розкрити проблеми та визначити шляхи їхнього вирішення.

Для оптимізації взаємодії з батьками корисним буде застосування американського підходу до підвищення їхнього рівня педагогічної культури, у якому головним є налагодження партнерських відносин у системі «батьки – діти», що виявляються у таких правилах: щирий інтерес до батьків учнів, конструктивний та індивідуальний підходи у спілкуванні, залучення батьків до оцінювання успіхів дитини, участь у спільній роботі з ними та педагогічним колективом навчального закладу, позитивна атмосфера спілкування з батьками [4, с. 52].

Ефективними є інтерактивні форми і методи роботи з батьками, серед них: культурно-масові, розважальні, конкурсні форми роботи, що надають можливість батькам активно проводити дозвілля зі своїми дітьми. Також цікавими є: Тиждень сім'ї, День матері, календарні, релігійні свята, обряди. Здебільшого вони відзначаються як щорічні обласні конкурси молодих сімей, вечори студентських сімей, свята молодих сімей, конкурси сімейних ерудитів, на краще сімейне подвір'я, виставки дитячих творів, малюнків про сім'ю, фестивалі сімейних творчих колективів, сімейні спортивні свята, сімейні ігри, фотовиставки, спортивні змагання «Я і моя сім'я» тощо [7, с. 48].

Формування педагогічної культури має певні труднощі з огляду на певні чинники, які безпосередньо впливають на рівень педагогічної культури батьків. Зовнішніми є: середовище проживання, суспільно-професійний тип сім'ї, актуальні зміни (ритм життя, відсутність або недостатня кількість вільного часу, безробіття). На розвиток досліджуваного феномену впливають і чинники у самій сім'ї: її склад, вік батьків, стать, освіта, соціальний статус тощо [14, с. 165]. Усе це вчитель

має враховувати, працюючи з батьками.

Сучасними проблемами є гіперактивність дітей, неуспішність, відсутність мотивації учнів до навчання, недисциплінованість, дезадаптація, утруднення у спілкуванні з однолітками, недоцільне застосування методів і форм сімейного виховання, особливості виховання дітей-геніїв, ліворуких, дітей з особливими потребами, сім'ї з батьками, які мають авторитарний стиль виховання, типи неправильного виховання тощо. Для розв'язання цих проблем потрібно вести роз'яснювальну роботу та спрямовувати батьків на зміну своєї поведінки стосовно дітей.

Існують програми сімейного дозвілля, різні громадські організації [10], які допомагають сім'ї розв'язати їхні проблеми, сформувати гармонію та атмосферу доброзичливості, взаємодопомоги та підтримки. Також у сучасному медіапросторі є телевізійні програми, які розглядають питання неправильного виховання дітей і шляхи його вирішення. Серед таких програм: «Семейные мелодрамы», «Говорить Україна», «Врятуйте нашу сім'ю», «Школа доктора Комаровського», «Щоденник для батьків» [13] тощо. На прикладах учасників цих програм батьки мають змогу побачити свою поведінку з боку, тим самим розуміючи причини проблем у відносинах зі своєю дитиною. Головним залишається усвідомлення проблеми та бажання її розв'язати.

Беззаперечно, важливим аспектом у формуванні педагогічної культури батьків є їхня активна педагогізація, залучення до співпраці в навчальних закладах. Однак необхідно підвищувати зацікавленість батьків у самостійному розв'язанні тих проблем, які можуть мати місце в їхніх взаємовідносинах із дітьми. Головним завданням є навчити орієнтуватися в тому масиві інформації, який нині існує, допомагати в підборі необхідної літератури тощо. Педагогічна культура батьків повинна мати системний і суспільний характер. Цікавими та необхідними засобами є видання буклетів, газет, журналів, вихід циклу телевізійних програм, які розкривають можливі проблеми та демонструють шляхи їхнього розв'язання. Головним є саме залучення, мотивація та бажання батьків виховувати свою дитину. Над цими завданнями і має працювати наша освітня сфера та

суспільство. Рівень педагогічної культури батьків залежить від їхнього безпосереднього бажання здобувати нові знання, покращувати взаємини з дітьми, залучаючи до співпраці як учителів, так і психологів.

Висновки. Нині існує чимало різних інформаційних джерел, які можуть допомогти батькам розвивати свою педагогічну культуру. Сучасні батьки все більше усвідомлюють, що їм важко зі своїми дітьми, однак не всі розуміють цієї причини. Допомогти, знайти та розв'язати ці проблеми мають як самі батьки, так і педагогічний колектив закладу, в якому навчається дитина.

У статті здебільшого акцентуємо увагу саме на взаєминах між батьками та дітьми молодшого шкільного віку, проте це не означає, що проблеми, що виникають у старшому шкільному віці, менш важливі. Вони можуть слугувати основою подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Алексєєнко, Т. Ф. Формування педагогічної культури сучасної молоді сім'ї : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Тетяна Федорівна Алексєєнко. – Київ, 1994. – 148 с.
2. Вахняк, Н. В. Робота дошкільного навчального закладу з формування культури батьківства у молодих сімей: організація експерименту / Н. В. Вахняк // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2013. – № 13 (3). – С. 14–23. – (Серія : Педагогічні науки).
3. Гладкова, Ю. А. Деятельность дошкольного учреждения по повышению психолого-педагогической культуры современной семьи : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Ю. А. Гладкова. – Москва, 2009. – 20 с.
4. Глушич, В. В. Феномен батьківської культури: порівняльний аналіз досвіду України і США / В. В. Глушич // Теорія та методика навчання та виховання. – 2014. – Вип. 35. – С. 44–53.
5. Грищикова, Ю. В. Проблема формування педагогічної культури батьків у вітчизняній педагогічній думці другої половини ХХ століття : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Юлія Валеріївна Грищикова. – Харків, 2009. – 239, [3] с.
6. Деснова, І. С. Модель формування педагогічної культури батьків дітей раннього віку в умовах дошкільного навчального закладу / І. С. Деснова // Педагогічний дискурс. – 2009. – Вип. 6. – С. 71–76.
7. Конончук, А. І. Соціально-педагогічна робота з сім'єю з підвищення педагогічної культури батьків / А. І. Конончук // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя]. – 2012. – № 5. – С. 46–51. – (Серія : Психолого-педагогічні науки).
8. Мартиненко С. М. Поради батькам учнів початкової школи : як подолати стрес і діяти в критичних ситуаціях / С. М. Мартиненко // Початкова школа і сучасність : наук.-метод. журнал. – № 1 (вересень 2014 р.). – С. 35–38.
9. Недвещая, М. Н. Теория и практика организации педагогического взаимодействия школы и семьи / М. Н. Недвещая. – Москва : УЦ Перспектива, 2011. – 152 с.
10. Сімейний клуб [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://familyclub.org.ua/pro-nas>
11. Стаднік, Н. В. Теоретичні підходи до визначення сутності поняття «педагогічна культура батьків» / Н. В. Стаднік // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. – Київ, – 2014. – С. 280–289.
12. Сухомлинский, В. А. Избранные педагогические сочинения : в 3 т. / В. А. Сухомлинский. – Москва : Педагогика, 1980. – Т. 3. – 639 с.
13. Щоденник для батьків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.slideshare.net/GraphiTe2005/68-35369805>
14. Klementowicz, S. Kultura pedagogiczna rodzicyw. potrzeba ciągłej formacji / Sławomir Klementowicz // Міжнародний науковий форум : соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. – 2010. – Вип. 3. – С. 164–175.

Дата надходження авторського оригіналу до редакції : 19.03.2015

Синельникова Н.О. Педагогическая культура родителей как условие эффективного воспитания детей.

А Раскрыто значение педагогической культуры родителей для эффективного воспитания детей, изучен и систематизирован опыт отечественных и зарубежных учёных по оптимизации процесса формирования педагогической культуры родителей. Сконцентрировано внимание на необходимости активного сотрудничества учебных заведений с родителями для коррекции и формирования их педагогической культуры. Рассмотрены современные информационные источники, которые могут способствовать повышению педагогической культуры родителей.

Ключевые слова: родители, педагогическая культура, структурные компоненты, знания, эмоциональные проявления, практические умения, ребёнок, семейное воспитание.

Sinelnikova N. O. Parents' pedagogical culture as a condition of children's effective education.

S In the article the importance of parents' pedagogical culture for effective parenting is disclosed, and the experience of domestic and foreign scientists for optimizing the process of formation of parents' pedagogical culture is systemized and studied. The attention is focused on the need for active cooperation of schools with parents for the correction and formation of parents' pedagogical culture. The modern information sources that can help improve parents' pedagogical culture are considered.

Key words: parents; pedagogical culture; structural components; knowledge; emotional expression; practical skills; child; family education.